

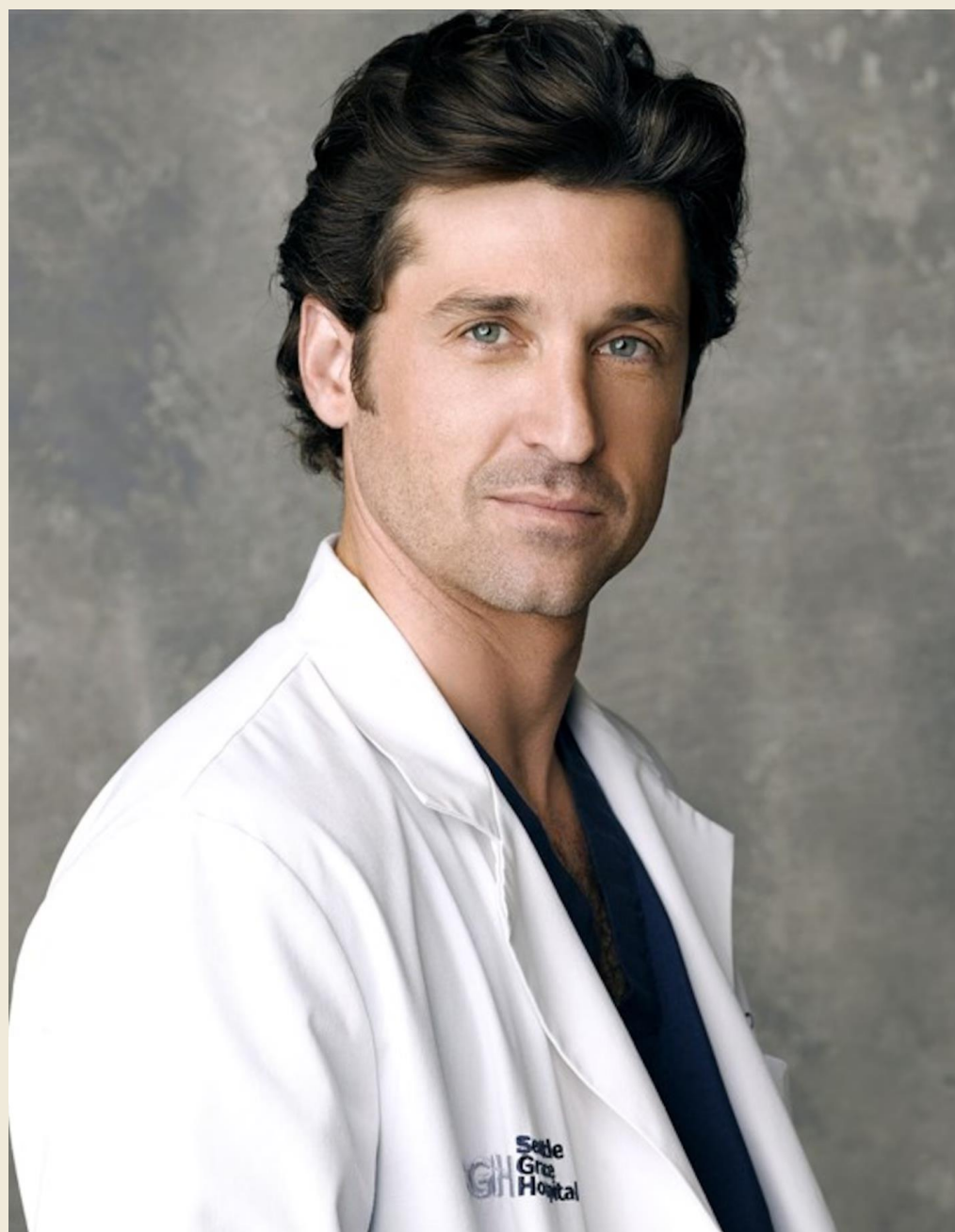

GRENZEN AAN GENEZEN

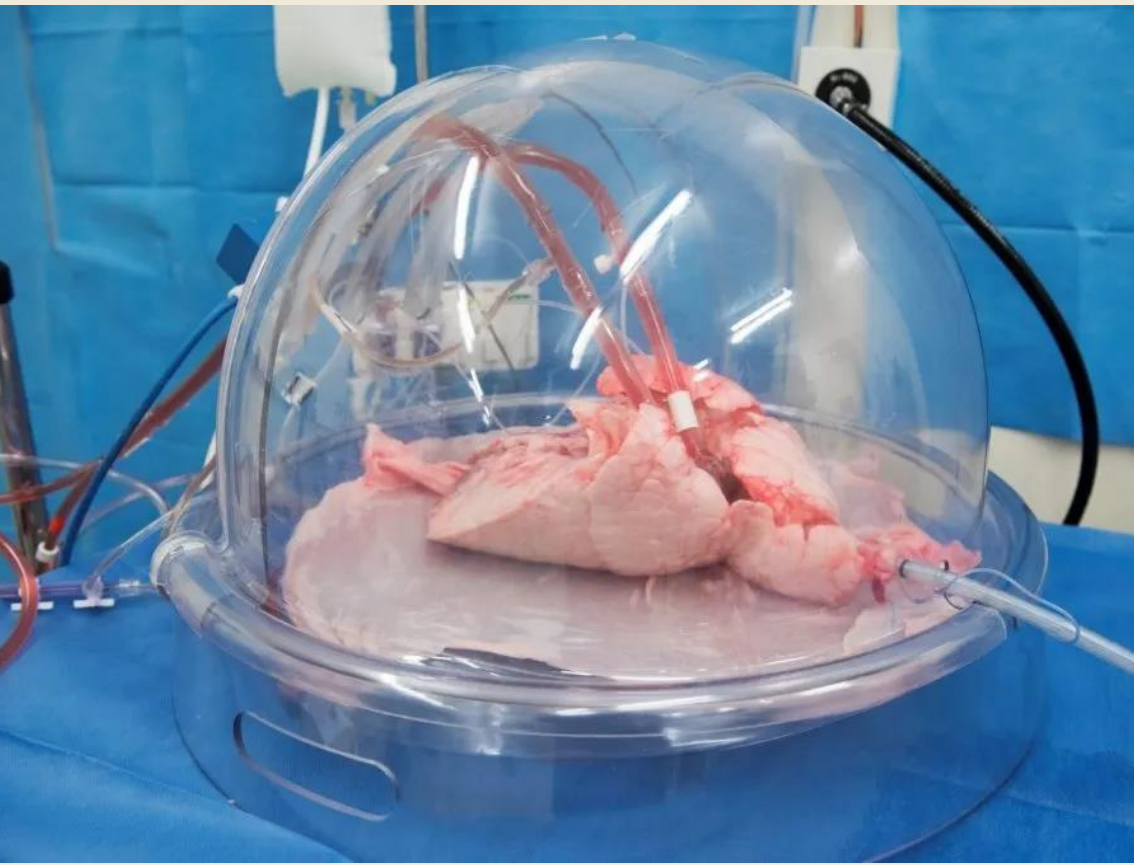

PHILIPPE MEERSSEMAN

Realistisch verwachtingspatroon?

Intensivisten

Verwijzers

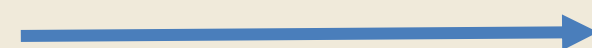
Patiënten

Naasten

Maatschappij

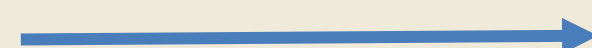

Optimisme

Irrealisme

Kwaliteit

Kwantiteit

"Death, of course, is not a failure. Death is normal. Death may be the enemy, but it is also the natural order of things."

Atul Gawande

**Moeten we altijd alles doen wat kan?
En moet dat ook altijd onmiddellijk?**

Is minder behandelen soms net niet betere zorg?

**Dreigen we niet langer te sterven in plaats
van langer te leven?**

Juiste zorg op het juiste moment met het juiste team!

SAMEN LEREN
GRENZEN RESPECTEREN

SAMEN LEREN

GRENZEN RESPECTEREN

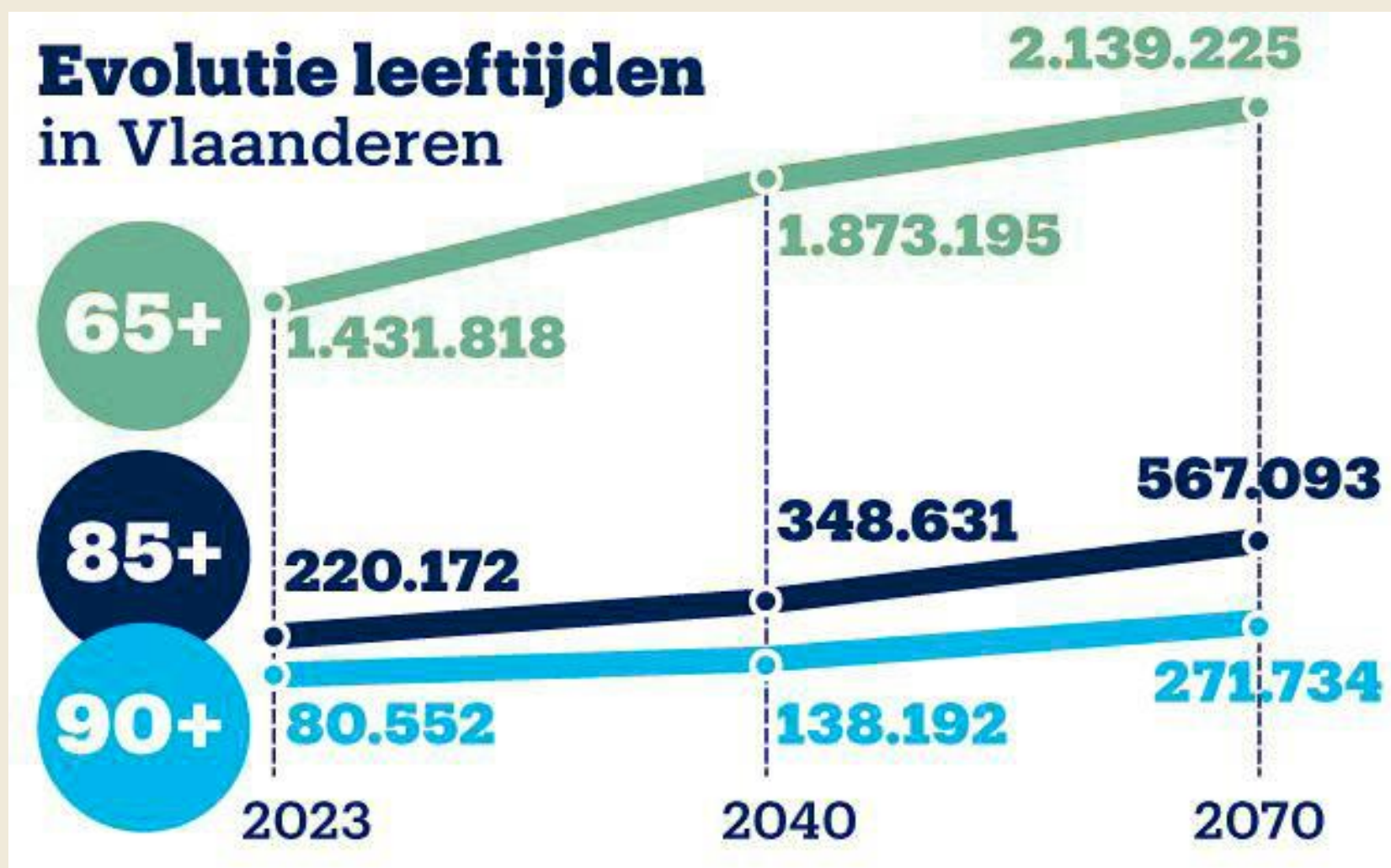

Zorgvraag neemt toe

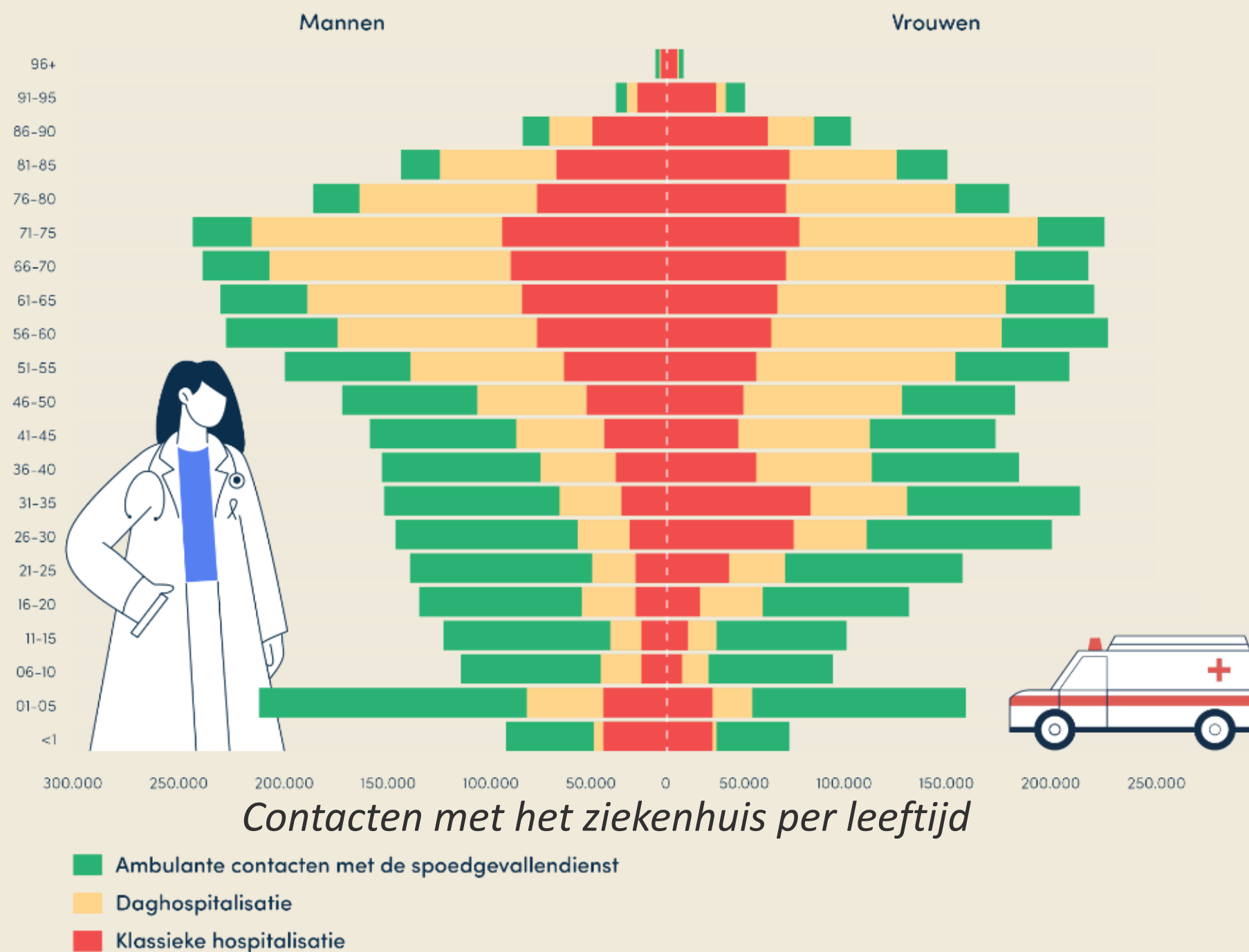

Zorgvraag neemt toe

Vergrijzing

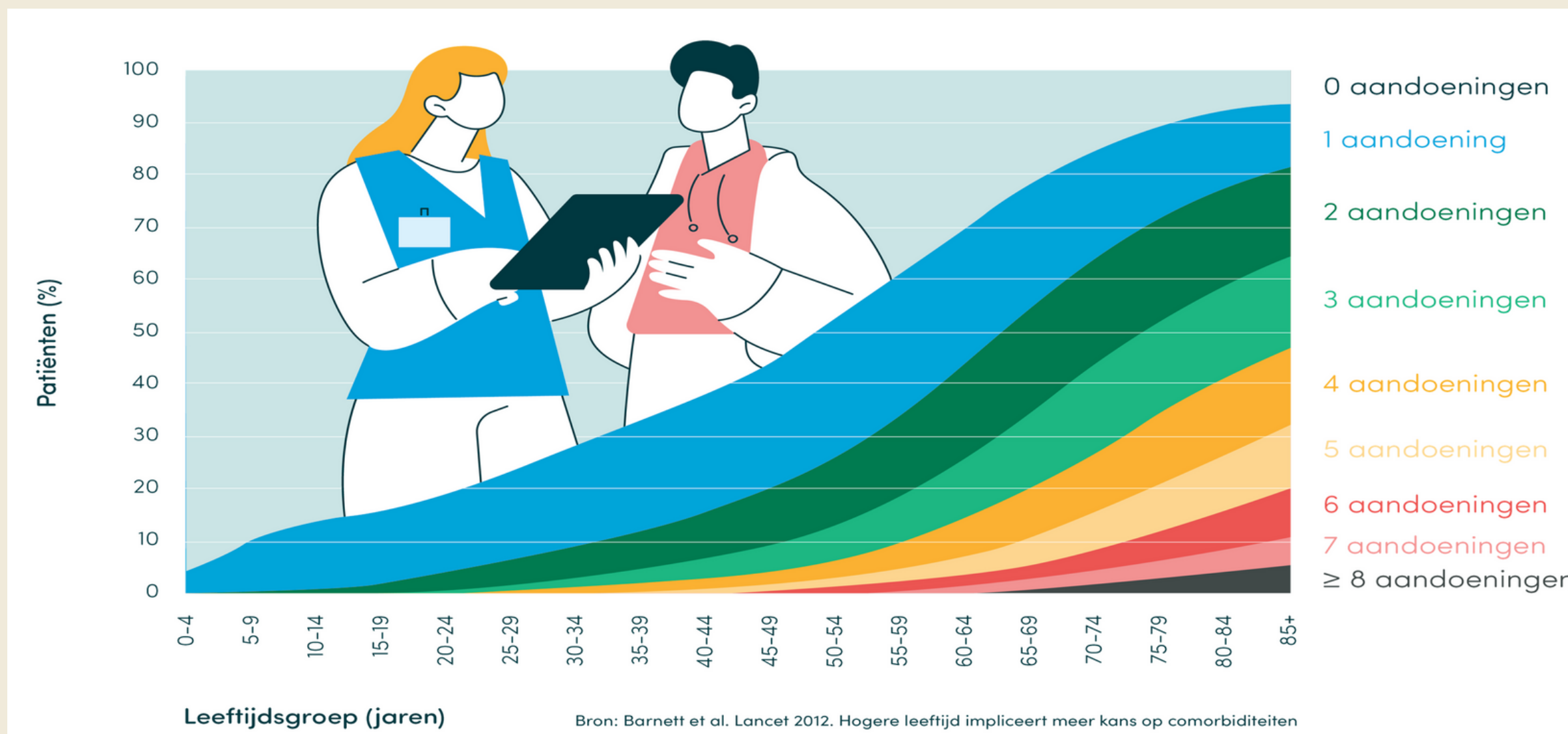
Zorgnet Icuro

Zorgvraag neemt toe

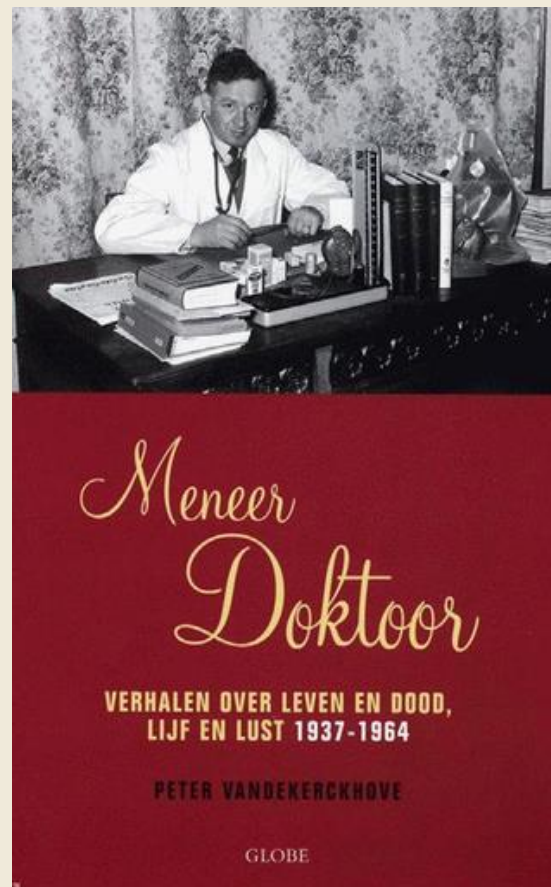
Chronische zorg en multimorbiditeit

- ½ v 65+ heeft minstens 3 chronische aandoeningen
- 1/5 v 65+ heeft er zelfs 5
- 1/5 80+ heeft dementie

Zorgvraag neemt toe

Relatie arts - patiënt verandert

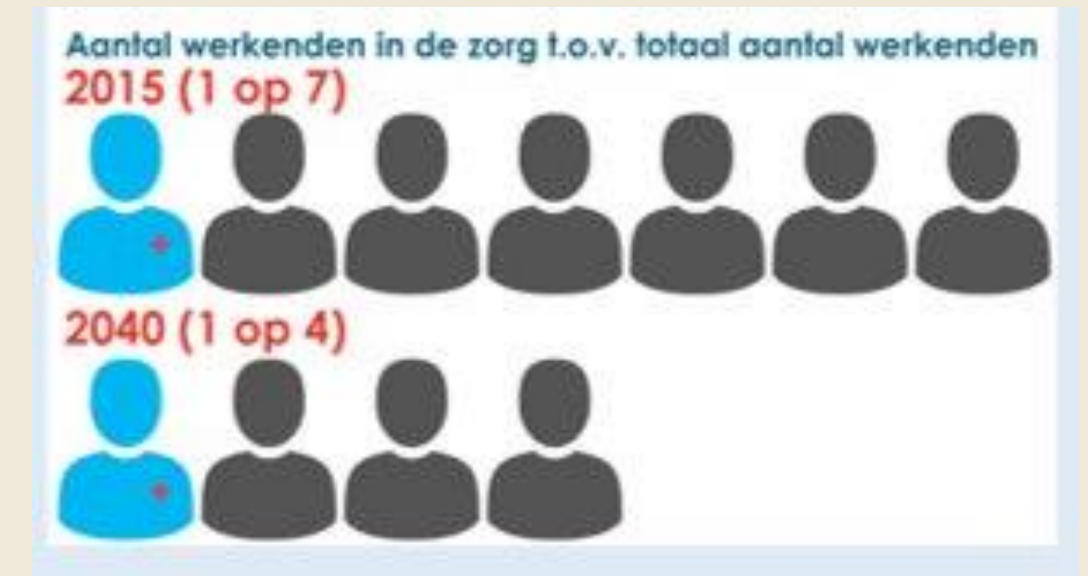
- Medische informatie is beschikbaar op internet:
Dr. Google, Dr. ChatGPT (*maar niet altijd betrouwbaar!*)
- Klant is koning → overbelasting en overconsumptie
- Impact op vertrouwensrelatie

VERAMERIKANISERING VAN DE ZORG

Zorgaanbod neemt af

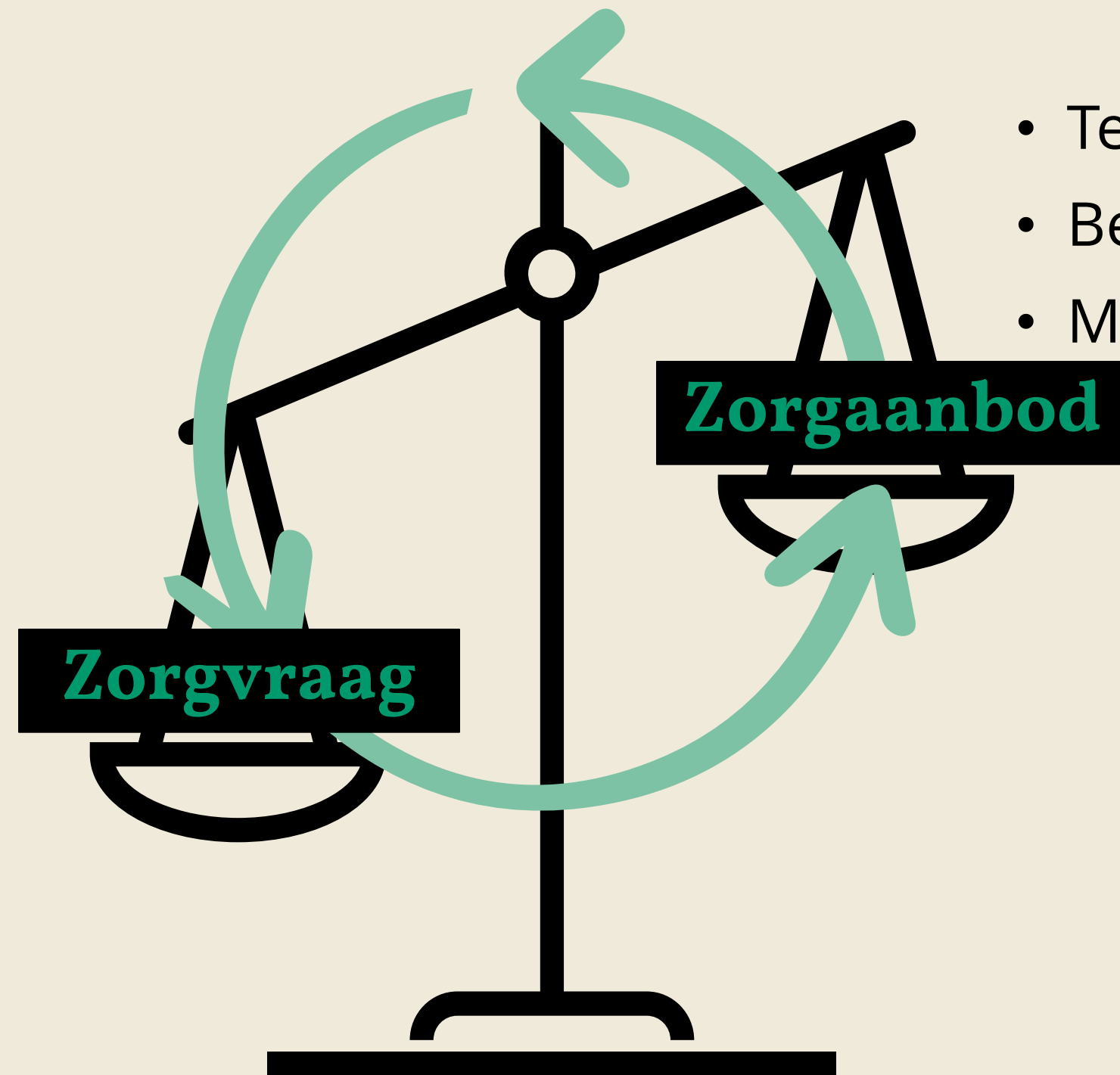
- **Verhoudingsgewijs minder zorgverleners**
ongeveer 8000 vacatures voor zorg-en verpleegkundigen tegen 2040: 74200 extra werkenden in de zorg nodig!
- **Uitval zorgverleners (13% vs 9%)**
mentale, fysieke, sociale belasting
- **Zorgverleners kiezen voor afgeijnde uren**
- **Minder informele zorg:**
Mantelzorgers v 55-65 jaar: langer werken, andere cultuur, meer alleenwonenden, ...

Spedarts schrijft open brief aan 26-jarige: "Het zijn patiënten zoals u die de burn-outcijfers de hoogte injagen"

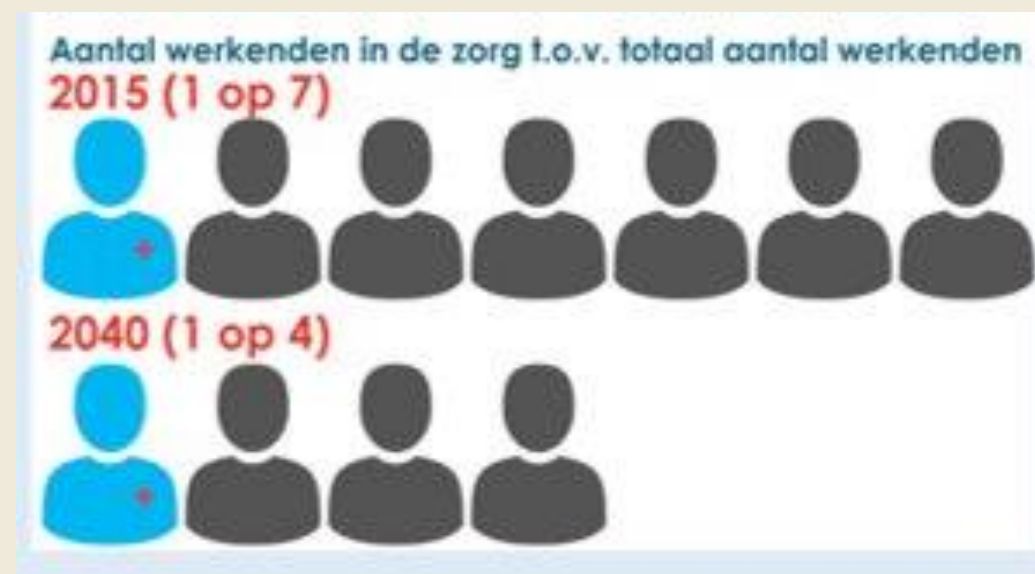
Onevenwicht én viciieuze cirkel

- Vergrijzing
- Chronische zorg
- Gebrek aan preventie
- (te) dure zorginnovatie
- Overconsumptie

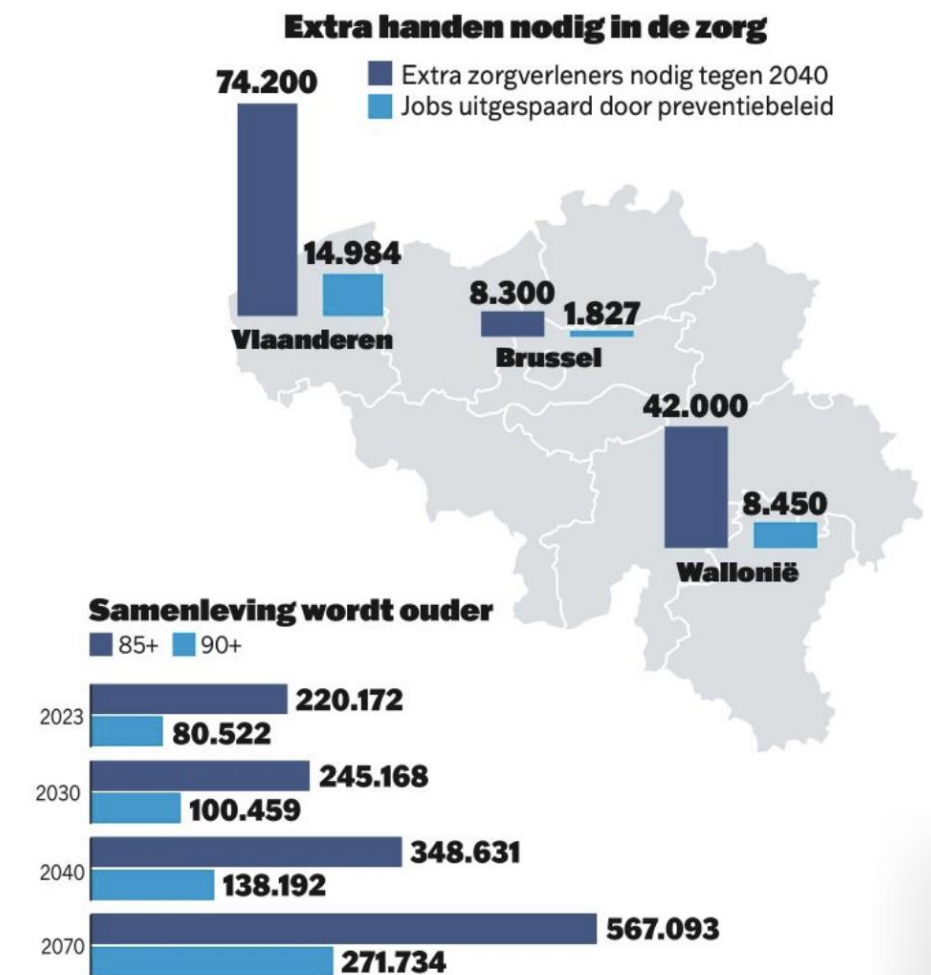
- Te kort aan zorgverleners
- Betere work/life balans
- Minder informele zorgverleners

Op naar een zorginfarct!

Oplossingen?

- Meer financiële middelen, maar 1 euro kan je maar 1x besteden!
- Andere financiering (minder prestatiegericht?)
- Meer inzetten op preventie, maar vooraleer we effect zien zal het tijdje duren en bovendien zullen mensen oud en ziek blijven worden
- Performantere IT systemen
- Responsabilisering (door ziekteverzekering aan te passen?)
- Meer zorgverleners aantrekken door beter te betalen, job interessanter te maken,... maar je kan niet enkel in de zorg inzetten (onderwijs, defensie,...)

Té verregaande zorg schaad!

En ze leefden té lang en ongelukkig!

Té verregeande zorg schaad...

1. **de zorgvrager** (de patiënt, de bewoner, de resident, ...)

Té verregeraande zorg scharadt...

1. de zorgvrager (de patiënt, de bewoner, de resident, ...)
2. de naasten

Je krijgt maar 1 kans om goed te sterven!

Té verregeande zorg schaad...

1. de zorgvrager (de patiënt, de bewoner, de resident, ...)
2. de naasten
- 3. de zorgverleners**

GRENZEN RESPECTEREN

**Zorg die als zinloos
gepercipieerd wordt bij
zorgverleners, zorgt voor:**

- Angst en morele stress
- Verminderde toewijding
- Gevoel van onmacht
- Meer burn-out
- Frustraties

"Foert!"

"Waar zijn we mee bezig?"

"Het heeft geen zin, ik doe gewoon verder"

Piers et al. JAMA 2011
Gutierrez et al. Crit Care Nurs 2005
Quarini et al. Postgrad Med J 2010
Schwartzkopf et al. CCM 2017

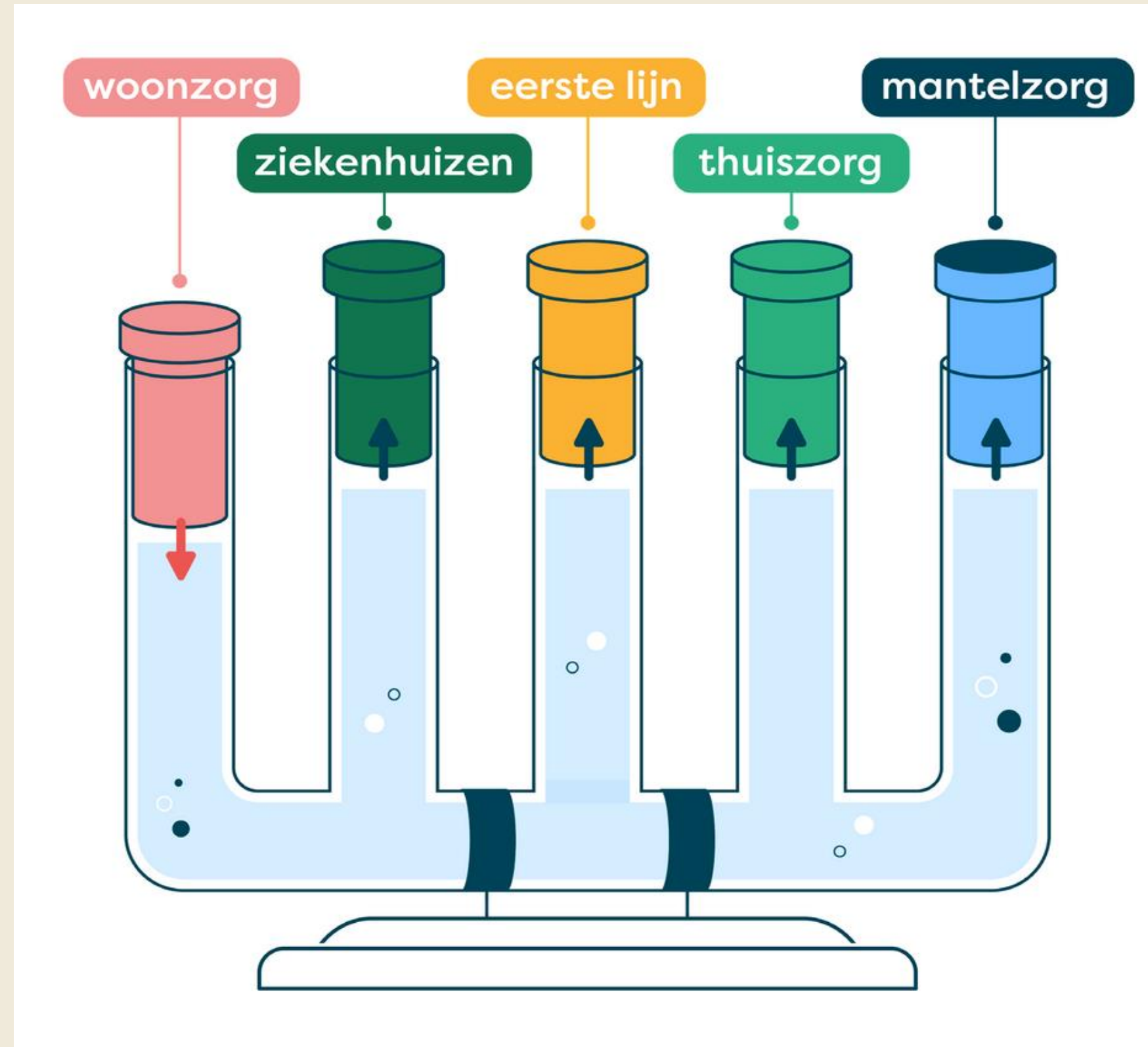

Té verregerande zorg schaad...

1. de zorgvrager (de patiënt, de bewoner, de resident, ...)
2. de naasten
3. de zorgverleners
- 4. de samenleving**

Communicerende vaten

SAMEN LEREN

GRENZEN RESPECTEREN

SAMEN LEREN

GRENZEN RESPECTEREN

nnoo
ampus

AS-PEER-DES

Denk je wel eens op je werk: 'Amai, hier zijn we hardnekkig bezig'?

Response	Count	%	
Wekelijks	77	43,5	
Maandelijks	70	39,5	93%
Dagelijks	18	10,2	
Jaarlijks	7	4,0	
Nooit	5	2,8	
Total	177	100,0	

Doen we het goed?

Ondanks meer gebruik van palliatieve zorgen bij terminaal (niet-oncologisch) zieke patienten, zijn spoed en IZ contacten toegenomen.

>10% van terminale kankerpatienten kreeg nog chemotherapie in de laatste 14 dagen van hun leven.

32% van de kankerpatienten met slechte prognose stierven in vertrouwde omgeving (thuis of WZC)

EEN UITDAGING VOOR Zorgverleners

- Zijn opgeleid om te genezen
- Veelheid aan therapeutische mogelijkheden en soms experimentele therapieën
- Geen **tijd** ven moet voor moeilijk gesprek
- Angst
- Gevoel van onmacht, willen hoop niet wegnemen
- Onvoldoende vaardigheden/gebrek aan empathie
- Onvoldoende holistisch
- Onvoldoende kennis over palliatieve zorgen en EOL care
- Onvoldoende overleg met HA en andere betrokken specialisten
- Weten niet wat patiënt wil
  - onder druk van patiënt/naasten
- Geloof
- Financieel (?)
- ...

EEN UITDAGING VOOR Zorgvragers

- Onvoldoende of foutieve informatie (media, maar ook artsen)
- Hoop verblind, onrealistische verwachtingen
- Ontkenning
- Niet durven doorspreken met naasten en artsen
- Gevoel dat zorgverleners geen tijd hebben
- 'Ik doe het voor jullie'
- Familie: 'we willen je niet kwijt' als teken van liefde
- Geloof
- 'Ik heb er recht op'
- Weten niet dat ze de keuze hebben om te stoppen of niet te starten
- Angst om te sterven 'Ik wil leven!!!'

EEN UITDAGING VOOR samenleving/beleid/politiek

- We zijn niet meer vertrouwd met sterven
- Niemand wil bestempeld worden als diegene die kwetsbaren afschrijft
- Perceptie wordt snel gemaakt dat er bespaard moet worden op middelen en mensen
- Moeilijke beleidsstructuur Belgische gezondheidszorg,
  - → 8 ministers met een gezondheidsbevoegdheid
- Niet elke beleidsmaker schat het probleem in,
  - → noch de medische overmoed, noch het dreigend zorginfarct
- ...

TABOE!

GRENZEN BESPREEKBAAR MAKEN!

- **Zorgverleners:**

- In alle opleidingen
- Wetenschappelijk onderzoek
- Management
- Responsabilisering

Opleiden
(Leren) communiceren
Tijd maken!

- **Zorgvragers:**

- Gesprekken met zorgverleners en naasten (durven aangaan)
- Responsabiliseren → impact van individuele beslissingen op anderen

- **Maatschappij:**

- Onderwijs, niet alleen in zorgopleidingen
- Uitnodigingen VZP?
- Media (artikels, getuigenissen, resultaten onderzoek, reportages)

- **Politiek:**

- Via beleid de verschuiving van levenskwantiteit naar kwaliteit ondersteunen (campagnes, projecten,...)

SAMEN LEREN

GRENZEN RESPECTEREN

SAMEN LEREN

GRENZEN RESPECTEREN

“Alleen kan je niks, je moet het samendoen!”

Johan Cruijff

SAMEN

Wie?

- Patiënt
- Naasten
- Zorgverleners
- Samenleving

SAMEN

Hoe?

Samen = **Samenspraak** bevorderen

- Zorgvrager + zorgverlener = dialoog
  - Zorgvrager + naaste(n) + zorgverlener = trialoog
  - Zorgvragers en naasten onderling
  - Zorgverleners onderling (binnen en buiten de organisatie)
- teamwork!** Soms niet evident door subspecialisatie.

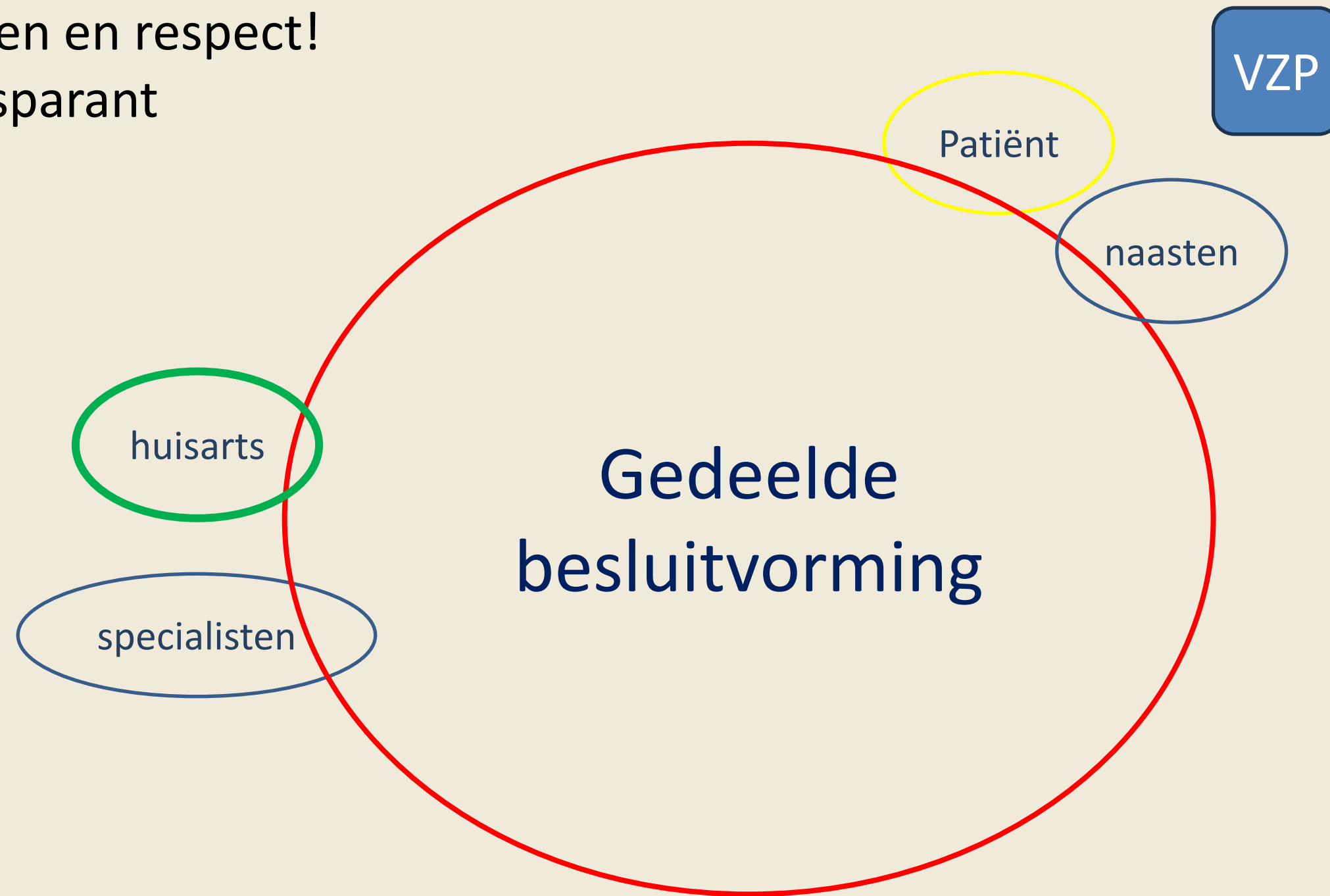

SAMENSPRAAK

SAMENSPRAAK

Wederzijds vertrouwen en respect!
Open, eerlijk en transparant
Empathisch

SAMENSPRAAK

'Dat zijn de mogelijke behandelingen, maar we kunnen ook opteren om geen therapie te starten en te focussen op comfort. Wat vind jij?'

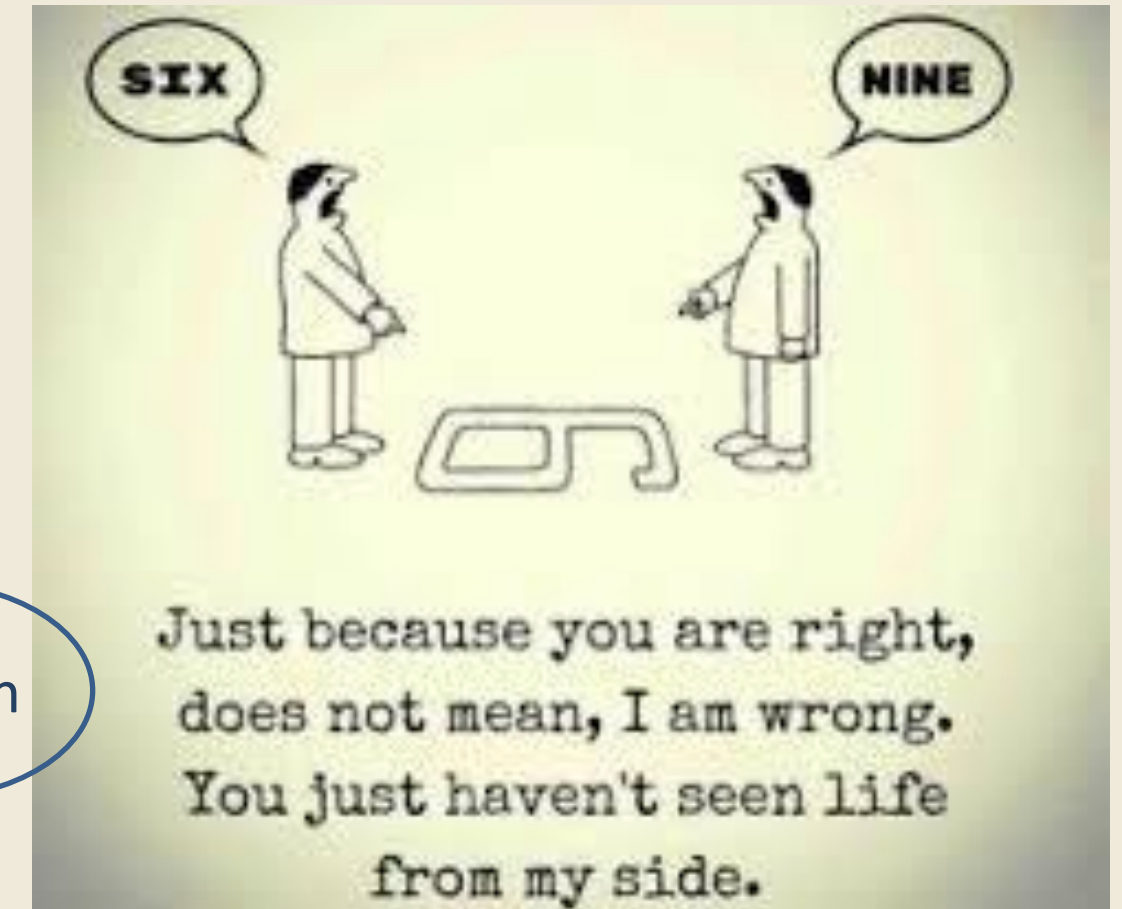
'We weten dat de uitkomst onzeker is, maar we zetten nu nog alles in op deze behandeling. Maar weet dat we dit elk moment opnieuw kunnen bespreken, zeker als de situatie tegenvalt.'

'Wat er ook gebeurt, wat we ook beslissen, weet dat we u niet in de steek laten. We blijven altijd voor u en uw naasten zorgen!'

SAMENSPRAAK

Wederzijds vertrouwen en respect!
Open, eerlijk en transparant
Veilige omgeving!

Kan je het gevoel van te verregaande zorg altijd interprofessioneel (met alle betrokken zorgprofielen) bespreken?

January 30, 2025 17:53

Response	Count
ja	72
ja, maar moeilijk	55
nee	36
Total	163

56%

SAMENSPRAAK

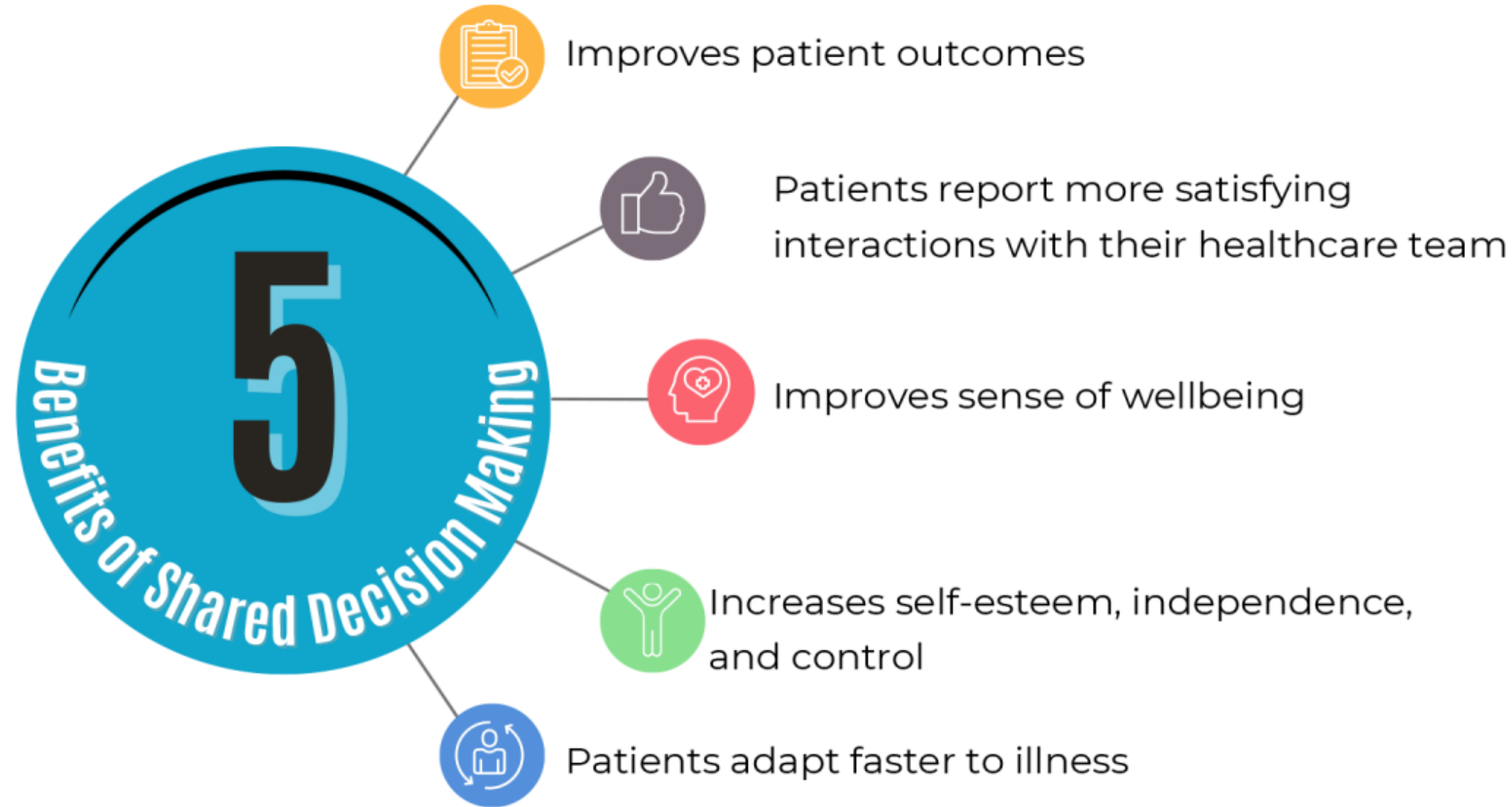
Wederzijds vertrouwen en respect!
Open, eerlijk en transparant

SAMENSPRAAK

Wederzijds vertrouwen en respect!
Open, eerlijk en transparant

TIJD!

↑
Palliatief team

Tevreden
patiënt

Gelukkige zorgverleners

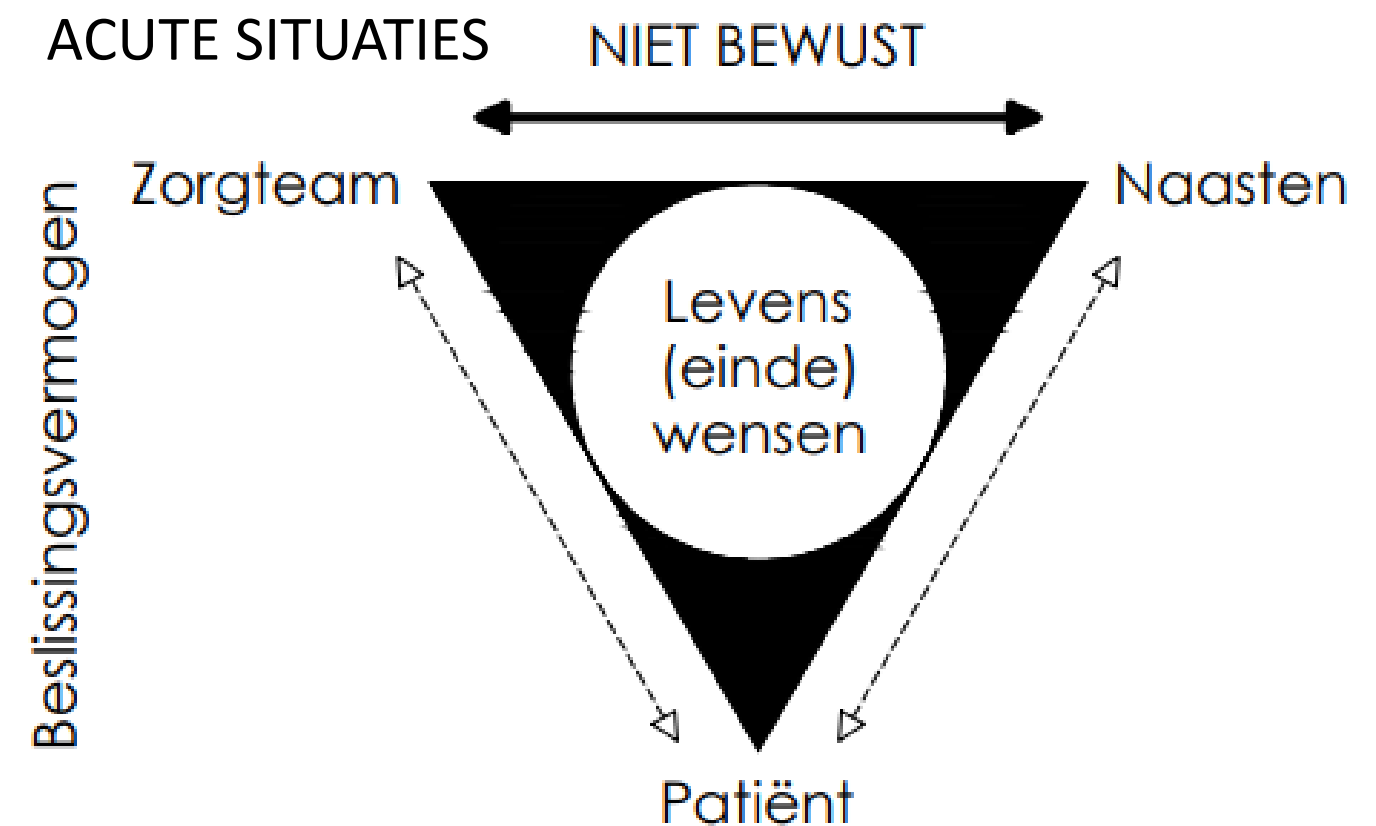
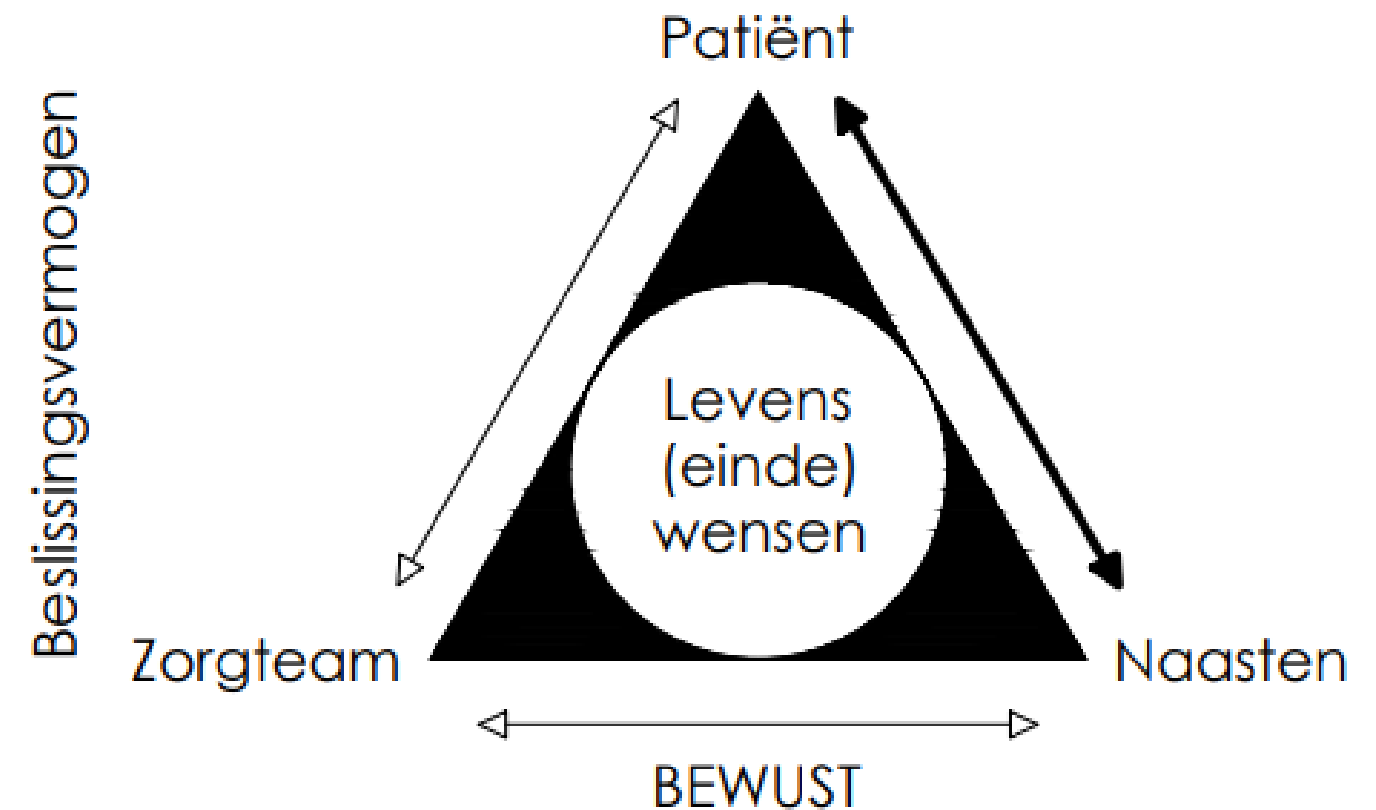
Betere zorg

Tevreden
maatschappij

SAMENSPRAAK

Belang van vroegtijdige zorgplanning

'Wat is voor jou (en je naasten)
belangrijk in de zorg, nu, in de
toekomst en op het levenseinde?'

SAMENSPRAAK

Doel

Grenzen (h)erkennen door **vroegtijdige zorgplanning**

- Een continu en dynamisch proces van reflectie en gesprek tussen de patiënt, zijn naasten en de zorgverlener(s) waarbij toekomstige zorg- en levenswensen/grenzen besproken en gepland kunnen worden
- Om de besluitvorming te bevorderen op het ogenblik dat de patiënt niet meer in staat is zijn wil te uiten
- Of om de besluitvorming te bevorderen op een acuut moment

Wilsverklaring (negatieve/positieve)

DNR code

- Afgestemde zorg
- Minder zinloze behandelingen (ook transfer IZ)
- Minder verkeerdelijk gebruik van resources
- Minder stress voor zorgvrager en zorgverlener
- Mooier afscheid

SAMENSPRAAK

Wanneer?

Vroegtijdige zorgplanning kan op elk moment en is dynamisch

→ Maar is zeker belangrijk op verschillende **scharniermomenten**:
momenten waarbij er iets markant gebeurt in het leven of in het zorgproces:

- Een nieuwe diagnose
- Een opname in het ziekenhuis, het woonzorgcentrum, ...
- Het starten van therapie
- De onmogelijkheid om te eten
- Een verhuis, een geboorte, een scheiding, een overlijden, een verjaardag, ...
- ...

SAMENSPRAAK

Waar?

- Huisarts
- Ziekenhuis
- Revalidatiecentra
- Woonzorgcentrum
- Thuisvervangende zorgorganisaties
- **Thuis**
- ...

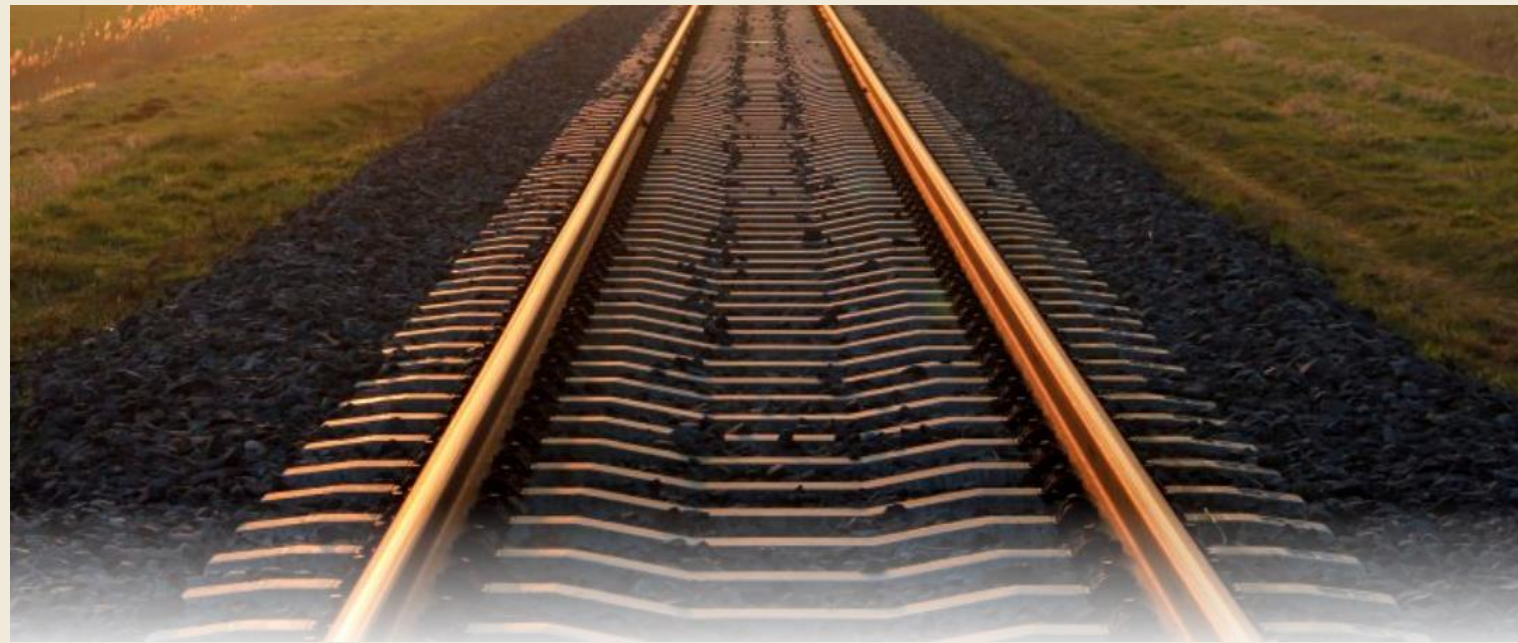

SAMENSPRAAK

**'Een moeilijk gesprek NU
vergemakkelijkt een moeilijke beslissing LATER'**

VZP en tweesporenbeleid

ER IS MAAR 1 SPOOR
'gaat goed'

'Wat als het nog lang
goed gaat'...

'Wat als het niet
goed gaat...' '

VZP en tweesporenbeleid

- Bij diagnose van een gemetastaseerde tumor
- Bij frêle oudere met kanker
- Bij start innovatieve behandelingen
- Bij hoge mortaliteit van behandeling (bv. hematologie)
- Bij alle situaties die kunnen leiden tot wilsonbekwaamheid
- Bij progressie van ziekte of toenemende kwetsbaarheid
- Bij slecht verdragen van de behandeling, veel complicaties
- Signalen (patiënt, naaste, zorgverlener)

Evolutie van de ziekte en wensen v pt

Voordelen voor patiënt en familie

- Afgestemde zorg:
  - Op ziektebeleving
  - Op zorgbehoefte
  - Op behandelwens
- Duidelijk voor iedereen
- Geen zinloze therapie
- Voorspelbaarheid, gevoel van controle hebben
- Tijd om afscheid te nemen, af te ronden (*time toxicity*)
- Neemt hoop niet weg!
- Geleidelijke transitie naar palliatieve zorgen
- Betere rouwbeleving

Voordelen voor zorgverlener

- Duidelijke afspraken rond zorg-/behandelbeleid
- Je hebt zicht op ziektebeleving, zorgbehoeftes en behandelwensen
- Je weet wat te doen in crisis: het beleid staat al genoteerd in het patiëntendossier (VZP-knop)
- Tijd voor acceptatie voor alle partijen (ook voor de zorgverlener)
- Juiste inzet van middelen

Gerandomiseerde studies: vroegtijdige palliatieve zorgen bij gevorderde kanker

Studie	Levenskwaliteit	Overleving
Brumley et al. 2007	Verhoogd	Vergelijkbaar
Gade et al. 2008	Verhoogd	Vergelijkbaar
Bakitas et al. 2009	Verhoogd	Beter (5.5 maand)
Temel et al. 2010	Verhoogd	Beter (2.7 maand)
Farquhar et al.	Verhoogd	Vergelijkbaar
Zimmerman 2014	Verhoogd	Beter
Higginson et al. 2014	Vergelijkbaar	
Bakitas et al. 2015	Vergelijkbaar	Beter (6.5 maand); 1-jaar: 63% vs 48%
Ferrell et al. 2015	Verhoogd	Beter (5 maand)
Grudzen et al. 2016	Verhoogd	Beter (5.2 maand)
Temel et al. 2016	Verhoogd	
Maltoni et al. 2016	Verhoogd	1 jaar: 37% vs 31%

SAMENSPRAAK

Met de samenleving

Het **levenseinde** is niet alleen een medische, biologische, of organisatorische kwestie,
→ vooral een levensbeschouwelijke vraag:

Hoe kunnen we beter samenleven met de dood?

**SAMEN LEREN
GRENZEN RESPECTEREN**

EEN NOODZAAK

SAMEN LEREN GRENZEN RESPECTEREN

EEN UITDAGING

SAMEN LEREN GRENZEN RESPECTEREN

**EEN VERANTWOORDELIJKHEID
VAN ONS ALLEN!**

